

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЛАТИНОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВИШАХ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

І. І. ВАКУЛИК

У сучасному мовознавстві проблематика компетенції представлена такими лінгвістичними напрямками, як паралінгвістика, дискурсологія, лінгвопрагматика (комунікативна компетенція), лінгвокультурологія (культурно-мовна компетенція), когнітивна лінгвістика, генеративізм (комунікативна та мовна компетенція). Тож здатність мобілізувати різноманітні знання мови, впізнавати в мовних одиницях культурні коди та, відповідно, формувати комунікативну поведінку є найхарактернішими рисами компетенції.

Сучасна педагогіка вищої школи так само долучилася до цієї проблематики. Однак існує чітке розмежування термінів «компетенція» та «компетентність», про що свідчить низка наукових досліджень із проблеми висвітлення різнотипних компетентностей.

Так науковцями висувалися гіпотези щодо всезагальної компетентної освіти, визначалися її зміст, структурні та функціональні компоненти, формувалися критерії визначення професіоналізму (О. Євсюков, В. Шовковий). Значну кількість наукових розвідок було присвячено актуалізації рефлексивного, критичного, творчого мислення на сучасному етапі існування професійної компетентності різних галузей знань (Д. Годлевська, В. Вишківська, В. Федина, Д. Демченко, Н. Уйсімбаєва, І. Чемерис, Ю. Пінчук, О. Романенко, М. Бирка, Н. Фалько, І. Матійків, І. Міщенко, М. Левочко, В. Краєвський, А. Хуторської, О. Олексюк), вивченню концептуальних основ соціокультурної компетентності викладачів-мовників у польському та литовському середовищах (Л. Смірнова, Й. Даукшите, А. Бальчюнайтене).

Метою даної статті є висвітлення проблеми латиномовної компетентності студентів у вишах на сучасному етапі, зокрема формуванні комунікативних професійних умінь та навичок із дисципліни «Латинська мова».

Лінгвопсихоментальна діяльність сучасної людини спрямована, з одного боку, на передачу повідомлення, з іншого, на його сприйняття. Так, у комунікативній ситуації знаходять прояв такі складові як комунікативні навички та установки, знання соціальної системи, культурні норми й цінності. Нинішня соціальна реальність формує поведінку культури та визначає спектр мовних ресурсів, що є проекцією на соціальну організацію суспільства, за допомогою яких інтерпретуються реалії розвитку соціуму. Тому питання різнопланових знань у сфері діяльності особистості, а відтак і мовна компетенція, формують новий пласт наукових досліджень.

У процесі комунікативної взаємодії виявляється готовність комунікантів до швидкого реагування на обставини, що змінюються, до корегування власної комунікативної поведінки, а відтак виокремлюються одиниці мовленнєвої діяльності, які є складовою комунікативної майстерності. Так, наприклад, специфічність адресата законодавчих повідомлень полягає у тому, що це масовий (абстрактний) і водночас досить визначений адресат. «Для того, аби спілкування в правовій сфері здійснилося успішно, обидва суб'єкти комунікації повинні ... знати право, правову норму, ... володіти спільною інформацією, певним знанням, пресупозицією – так званим «кодом», для того, щоб перший міг «закодувати» через певні мовні засоби конкретні прагматичні завдання та мету закону, а другий успішно «розкодувати» цю комунікативно-прагматичну інформацію» [2, с. 73].

Таким чином, комунікативна компетенція підпорядковує мовну, а відтак диференціюються знання, породжується і сприймається нова інформація. Інколи у складному механізмі сприйняття й розуміння одиниць мови виникають зміщення, які впливають на адекватність розуміння тексту. У мовній практиці можуть виникати стереотипи мислення й стереотипи мовних зворотів, тому завжди необхідна установка на логічне, раціональне сприйняття слова. Адже мовна діяльність – це складний механізм, складне психічне і фізіологічне явище, тому особистість виступає ключовою фігурою кожного мовного акту.

Отже, особливості формування мовної компетенції зумовлені культурою певного етносу та його колективною свідомістю (мисленням, поведінкою, етичними і естетичними цінностями);

мають власну специфіку формування й функціонування;

виокремлюються в окрему складову комунікативної компетенції;

мовна компетенція презентує образне сприйняття як певний знаковий код.

Викладання курсу латинської мови у вищих навчальних закладах як гуманітарного, так і негуманітарного профілю передбачає засвоєння певної кількості одиниць лексичного мінімуму. Одним із способів цього засвоєння є робота з найпростішими текстами у вигляді окремих висловів, усталених словосполучень та певної кількості термінів загальногуманітарного і спеціального характеру. Із суто лінгвістичної точки зору аналіз лексеми в контексті допомагає кращому її засвоєнню. Крім того, образність вислову, глибина закладеної в ньому думки допомагає розкрити значення слова в усій його багатогранності та змістовності.

Загальноновизнано, що іншомовна лексика найкраще запам'ятовується у зв'язних фразах. Цікавість до латинських приказок, прислів'їв та крилатих виразів пояснюється, очевидно, не лише тим, що вони пройшли крізь віки як світло справжньої мудрості, але й тим, що вони зараз особливо співзвучні до нашого динамічного часу, що вимагає лаконічності й точності в передачі думок.

Саме тому подаємо коротку характеристику навчальної літератури з латинської мови, розробленої та укладеної викладачами НУБіП України.

Латинські сентенції облігаторно вивчаються студентами тих факультетів, де латинська мова викладається як нормативний курс. Зокрема, програмою для студентів спеціальностей «Філологія (переклад)», «Правознавство», «Ветеринарна медицина», «Захист рослин», «Агрономія», «Водні біоресурси та аквакультура» передбачено опанування ними 100 крилатих латинських висловів. Способи їх методичного викладу можуть бути різноманітні – від історико-літературного пояснення з подальшим культурологічним коментарем (узяти хоча б збірку Н. Г. Корж та Ф. Й. Луцької «Із скарбниці античної мудрості», К., 1988-1994) до суто лінгвістичного тлумачення. Так, словник Я. В. Пузиренко [6] складається зі 250 латинських висловів із перекладом українською мовою та їх коротким коментарем. У багатьох існуючих збірках сентенцій вміщено лише відповідники або загальнозвичні переклади чи просто пояснення значень, але не подано дослівного перекладу (підрядника), а саме це інколи дуже цікавить читачів, тому цей словник такий необхідний також нефахівцям, усім, хто захоплюється латиною та фразеологією взагалі. Так перша частина посібника реєструє в алфавітному порядку ілюстративний матеріал із обов'язковим перекладом рідною мовою та посиланням на джерело там, де це можливо. У другій його частині вміщено латинсько-український словник, реєстр якого складають усі латинські слова з першої частини збірника (близько 535 слів). Характерною рисою цього словника, яка відрізняє його від інших навчальних видань, є те, що у перекладі латинських слів українською мовою подано всі або переважну більшість їх значень, а не кілька найпоширеніших значень, які традиційно вміщуються в навчальних словниках.

Отже, порівняно невелика кількість реєстрових слів компенсується глибиною опрацювання словникових статей (*non multa sed multum*), що слугує студентам у розкритті семантичної структури латинської лексики. Крім того, це змога порівнювати багатозначні слова латинської та української мов, а також формування необхідних навичок перекладу. Особливо корисним цей словник стане для студентів-філологів: список сентенцій може бути використаний як обов'язковий мінімум для вивчення напам'ять.

Латинсько-український словник для самостійної роботи студентів факультету ветеринарної медицини (автори: Вакулик І. І., Пузиренко Я. В.) [3] складається з латинсько-українського та українсько-латинського словників для читання навчальної літератури з латинської мови, латинських виразів, латинсько-українського словника для роботи із сентенціями (на матеріалі лексем сентенцій) та завдань для самостійної роботи студентів. Його призначення – у застосуванні методів для інтенсивного засвоєння латинської лексики. Це навчальне видання надзвичайно необхідне у процесі підготовки студентів до занять із дисципліни «Латинська мова», оскільки отриманий буквальний переклад можна завжди порівняти із загальнозвичним відповідником, який подають збірки сентенцій. Подібні співставлення необхідні для кращого розуміння особливостей буквального й літературного перекладу, необхідні для формування навичок роботи зі словом, бо в перекладній частині словника подано всі можливі значення латинського слова. Друга частина – алфавітний словник, де для кожної багатозначної лексеми подається певна кількість значень з урахуванням семантичних деривацій та контекстуальних переосмислень, а далі – всі приклади наведених у реєстрі висловів на вживання даної лексеми. За задумом авторок, студенти мають зробити власний переклад кожного вислову, підставивши потрібне за вимогами контексту значення. Якщо ж та чи інша лексема має омоніми, то їх, у плані зіставлення, автори наводять наприкінці словникової статті.

Безперечно, така робота над висловами:

сприяє кращому засвоєнню матеріалу;

допомагає розвинути навички перекладу;

дозволяє зрозуміти, що значення слова можуть бути нерівноцінними в плані частоти використання;

наближає – вже на вищому рівні – до розуміння того, що мертва мова не втратила своєї комунікативної функції, яку ми, долаючи своєрідний стадіальний бар'єр, сприймаємо, насамперед, через письмо, читання та переклад.

Словник ветеринарно-медичних термінів Вакулик І. І [4], що містить понад 2000 латинських ветеринарно-медичних термінів та їх українських еквівалентів, призначений для студентів ветеринарних і медичних спеціальностей вищих навчальних закладів, а також для всіх фахівців медичного профілю, що використовують латиномовну термінологію у навчальній, виробничій та науковій діяльності. Даний словник є однією із перших спроб в Україні створення лексичного посібника, в якому наводяться українські еквіваленти латинських ветеринарних та медичних термінів. Поява такого видання зумовлена об'єктивними тенденціями європейської освіти до інтеграції і створення єдиного наукового простору. За таких умов зростає потреба сучасного суспільства у висококваліфікованих спеціалістах, які вільно володіють не тільки рідною та міжнародною (латинською) професійною мовою, а й обізнані з науковим понятійно-термінологічним апаратом сучасних європейських мов.

Спроби створення багатомовних словників з окремих галузей медицини – анатомії, фармакології, фізіології та клінічних дисциплін – робилися і раніше. Проте при укладанні комплексного Латинсько-українсько-російсько-англійського словника (том I, том II) [5] автори – Балалаєва О. Ю. та Вакулик І. І. – дотримувалися чіткої термінологічної концепції й орієнтувалися на сучасні видання ветеринарної та медичної номенклатур. Керівними принципами при доборі термінів стали частота вживання, тематична цінність і словотворча валентність.

Словник складається з двох частин: латинсько-українського та українсько-латинського напряму перекладу, а також термінологічних, граматичних і фразеологічних додатків.

Оскільки даний лексичний посібник призначений, в основному, для перекладу, в ньому не акцентується увага на тлумаченні термінів, за винятком тих випадків, коли латинський термін не має оригінального еквівалента в українській мові та (або) перекладається описово. Загальноживана лексика наводиться в обмеженому обсязі, необхідному для перекладу адаптованих текстів за фахом, а також латинських сентенцій і крилатих висловів.

Поява нового україномовного навчального посібника «Елементарний курс латинської мови та основи ветеринарно-медичної термінології» [1] – ще один крок до формування латиномовної компетентності сучасного студентства. Мета даного посібника полягає у ґрунтовному викладенні матеріалу для забезпечення системного вивчення класичної мови, формуванні у студентів сучасної системи понять латиномовної термінології для вільної орієнтації у різних медичних підсистемах (анатомії, фізіології, гістології, ембріології, гінекології, терапії, фармації тощо) на рівні фахового використання й спілкування. Навчальний посібник покликаний задовольнити потреби вимогливого науковця, оскільки зорієнтований на нормативну наукову термінологію. Це забезпечується використанням в українському перекладі термінів, зафіксованих сучасними енциклопедичними та перекладними словниками, відсутністю застарілих термінів і номенів.

Не менш важливим моментом у процесі навчання термінологічної латини є система контролю рівня знань студентів. Тому у посібнику представлено також варіанти тестових робіт, виконання яких ґрунтується на операції вибору правильної детермінованої відповіді із серії запропонованих. Такі завдання спрямовані на формування у студентів системи алгоритмічних рішень, закріплення рецептивних умінь і навичок, необхідних для оволодіння читанням, написанням та конструюванням термінів.

Тож у пропонованих сучасних навчальних посібниках та словниках з латинської мови видно чітку позицію укладачів: поєднати викладання класичної мови з іншими європейськими на належному теоретичному рівні. Саме таку мету ставлять перед собою автори Балалаєва О. Ю., Вакулик І. І., Пузиренко Я. В. – сформувані у студентської аудиторії погляд на мову як на системно-структурне явище; допомогти їм глибше оволодіти мовними формами, активізувати їх уміння використовувати потенціал розвиненої мови науки у різних соціокомунікативних ситуаціях; набуття навичок культури мовлення, а також підвищення загальної грамотності студентів, тобто вдосконалення рівня мовної і мовленнєвої підготовки сучасних студентів.

Результати, на які може очікувати викладач у процесі роботи зі студентською аудиторією, великою мірою залежать від визначених цілей та шляхів їх досягнення. По-перше, це самовизначення у навчальному просторі як актуальна проблема для кожної особистості; по-друге, набуття досвіду за допомогою дискусійних питань, виконання завдань і ситуацій, дотримуючись принципу *docendo discimus*; по-третє, засвоєння форм та методів педагогічної роботи у режимі організаційної діяльності семінарів, на яких моделюється попередньо розроблені завдання.

Тому, пропонуючи практичні поради щодо ефективності навчання, слід пам'ятати, що актуалізація знань залежить, перш за все, від зацікавленості самих студентів. І викладачі покликані зробити все можливе, аби інформативне осмислення навчального матеріалу відбувалося за всіма законами дидактики.

Стратегічним напрямом подальшої роботи в ситуації, як склалась у царині нинішнього викладання латинської мови та формування компетентностей, може бути органічне поєднання національної традиції із запозиченням зарубіжних методик, які мають здійснюватися на науковій основі, що сприятиме вдосконаленню рівня професійної мовної підготовки майбутніх фахівців різних галузей знань.

Список використаної літератури:

1. Вакулик І. І. Елементарний курс латинської мови та основи ветеринарно-медичної термінології : [навчальний посібник] / Вакулик І. І., Балалаєва О. Ю. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 586 с.
2. Власенко М. С. Мовленнєва реалізація прагматичного аспекту іспаномовного законодавчого тексту / М. С. Власенко // Мовні концепти картин світу : Збірник наукових праць. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2000. – 394 с.
3. Латинсько-український словник для самостійної роботи студентів факультету ветеринарної медицини / [авт.-уклад. Вакулик І. І., Пузиренко Я. В.]. – К. : Видавничий центр НУБіП України, 2010. – 182 с.
4. Латинсько-український та латинсько-український словник ветеринарно-медичних термінів / [авт.-уклад. Вакулик І. І.]. – К. : Видавничий центр НУБіП України, 2010. – 248 с.
5. Латинсько-українсько-російсько-англійський словник ветеринарно-медичних термінів : в 2-х т. / [авт.-уклад. Балалаєва О. Ю., Вакулик І. І.]. – [2-ге вид., оновл. і доп.] – К. : Видавничий центр НУБіП України, 2012.
6. Пузиренко Я. В. Навчальні матеріали з латинської мови. Латинські вирази. Латинсько-український словник / Я. В. Пузиренко. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2000. – 66 с.